

Шачковська Л.С.,
канд. політ. наук, доцент
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

ПУБЛІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ: ПАРЛАМЕНТСЬКИЙ ДИСКУРС

Сучасна модель теорії і практики парламентаризму передбачає активізацію усіх складових громадянського суспільства в контексті теорії публічних комунікацій, зміцнення яких є неодмінною ознакою демократизації суспільства.

Характерно, що П. Манчіні пов'язує походження публічних комунікацій із формуванням парламентської демократії [7, с. 15]. Отже, публічні комунікації виникають і функціонують там, де відбуваються процеси розвитку інформаційних засад парламентаризму.

В нинішніх умовах складної, часом суперечливої трансформації політичної системи, пов'язаних з реалізацією конституційної реформи, проблеми структуризації публічних комунікацій мають розв'язуватися в контексті парламентського дискурсу як провідної комунікаційної моделі парламентсько-президентської республіки. В теорії політичної комунікації дискурс поєднується з такими поняттями, як "політична (суспільно-політична) мова", "мова суспільної думки", "мова публічної сфери" тощо. Як зазначає Л. Нагорна, "політична мова – це насамперед інструмент, що використовується у боротьбі за владу" [8, с. 72]. Власне, вербалізація політичної боротьби є складовою еволюції парламентської моделі демократії.

В такому контексті українські реалії пов'язані із ситуацією, що її моделює Ю. Хабермас: "Чому, скажімо, депутати обов'язково повинні ставити свої рішення в залежність від правильних, як ми хотіли б вважати, суджень, до формування яких причетний дискурс... Та тому, що інститути, як правило, не хочуть бути піддані критиці з боку своїх виборців; депутати можуть бути при

найпершій нагоді санкціоновані своїми виборцями. Водночас самі депутати не мають засобів санкціонування їх (виборців) думок і дій.

Але чому виборці обов'язково мають ставити своє волевиявлення в залежність від думки громадськості, яка до певної міри сформована дискурсом? Та тому, що виборці, як правило, обирають лише серед своїх цілей, які висунуті у занадто загальній формі і серед народних партій, контури яких доволі розпливчасті. Це означатиме, що виборці сприйматимуть свої власні інтереси лише в світлі задалегідь узагальнених чи вже висловлених інтересів" [14, с. 75-76].

Мета ідеології – закріпити у свідомості різних людей певний світогляд, класово-політичне сприйняття дійсності. Різне сприйняття учасниками дискурсу тотожної інформації обумовлюється їх соціальним статусом і світосприйняттям [11, с. 147]. Мовна маніпуляція політичною свідомістю в парламентському дискурсі здійснюється шляхом перекручень змісту за рахунок ідеологічності, оцінювання, прагматики та варіативності значень одних і тих же мовних знаків під впливом соціальних, культурних та інших факторів.

У цьому контексті заслуговує на увагу класифікація парламентського дискурсу, запропонована М. Желтухіною [8, с. 72]. За результатами порівняльного аналізу депутатських виступів дослідниця визначає певні типи повідомлень. Інформаційний тип визначається описовим розвитком теми, браком конфронтаційних елементів, мінімальним впливом суб'єкта комунікації на адресата.

Зазначені типи парламентського дискурсу перебувають у прямій залежності від його предмета, завдань, які висуваються перед різними політичними силами в сенсі збільшення кількості прихильників, що зазвичай розв'язуються за допомогою застосування або владних, або комунікативних повноважень [13, с. 63].

При цьому процес соціалізації дискурсу передбачає ситуацію, що дозволяє депутатові встановлювати і підтримувати соціальні стосунки, сигналізувати про свою приналежність до конкретної суспільної групи,

утверджувати особистісно-політичну ідентичність, яка має відповідати визначальним ідентифікуючим ознакам парламентської партії (депутатській групі, фракції).

Досвід парламентської демократії містить чимало прикладів спротиву такому порядку роботи парламенту, оскільки обговорення питань, що складають його порядок денний, традиційно є предметом корегування з боку депутатських груп і фракцій, що актуалізують і політизують сам процес законотворення.

Парламентський дискурс як за змістом, так і за формою багато в чому визначається класифікатором депутатської мотивації, що, за спостереженнями дослідника роботи німецьких парламентарів Д. Герцога, розподіляється так: на першому місці – потреба у владі, на другому – захист інтересів громадян, далі – підвищення професійних знань [5, с. 161]. Переважання першої мотиваційної категорії у парламентському дискурсі доволі промовисте через комунікативне забезпечення парламентського контролю.

Проте зазначена схема не досконала щодо дотримання закону визначення понять, бо, по-перше, суміщення функціональних мотивів у причинно-наслідковому зв'язку лише доволі умовно можна розкласти на різні риси прагнення до влади, матеріалізоване в парламентському дискурсі, від захисту інтересів виборців без стратифікації їх мети.

Адже в парламентському дискурсі діє принцип переміщення від рівня індивідуального контакту до більш високого рівня складних соціальних відносин. На такому рівні депутатське (кандидатське) мовлення політичного, релігійного, етнічного тощо змісту, що має конкретного адресата, може одержати непередбачуваний результат. Обумовлено це певною залежністю: чим більша аудиторія, тим сильніші розбіжності в освітньому, фаховому, культурному рівні електорату, тим, відповідно, менше шансів у депутата (кандидата) бути почутим і зрозумілим усіма.

Через це парламентський дискурс має структуруватися за такими компонентами, які Г. Дилигенський розглядає у співвідношенні когнітивної і

афективної засад у парламентському дискурсі [2, с. 156]. Він визначає кількість факторних складових, що складають змістово-формалізовані ознаки парламентського дискурсу. Ці ознаки зводяться до тлумачення типології політичних систем, принципів, що регулюють соціально-політичні, соціально-економічні відносини, стосунки між особистістю і суспільством, рівня стабільності макроекономічної і соціально-економічної ситуації.

Для зміцнення парламентського дискурсу в частині його електоральної спрямованості така тенденція конче важлива: популяризація законодавчої бази через ініціативи соціальних перетворень виводить парламентський дискурс від неефективної констатації до статусу електоральних очікувань. Такого висновку доходять дослідники явища семантичної ситуації – повної або часткової втрати словом свого значення в результаті багаторазового вживання. Фахівці визначають понад 200 слів і словосполучень, що складають усталений шар штампованих, стереотипних одиниць вітчизняного парламентського дискурсу [3, с. 383-384]. І ця тенденція безумовно зростатиме у разі ігнорування вже зазначеної категорії у класифікації депутатських мотивацій за Г. Герцогом в частині професіоналізації.

З оцінки якості парламентського дискурсу впливають принаймні дві проблеми визначення складових такої якості.

Перша полягає в структуризації парламентської організаційної комунікації. Власне, питання організації роботи Верховної Ради України – це, передовсім, забезпечення законотворчої функції парламентарів – саме в процесі підготовки законопроектів, їх проходження у профільних комітетах, схвалення і відхилення, зняття з обговорення, внесення поправок тощо відбувається реалізація конституційних критеріїв законотворчості:

- відображення в законопроекті конституційних ідей і принципів;
- точне використання конституційних понять і термінів;
- дотримання закріпленої Конституцією процедури прийняття законів і набрання ними чинності;

- кореляція змісту норм Конституції і норм закону, що проектується [6, с. 5].

Друга проблема визначення складової якості парламентського дискурсу полягає, власне, у формах його артикуляції, яка пов'язана з матеріалізацією регламентної процедури і складає зміст парламентських дебатів. Можна вважати цей процес входженням парламентського дискурсу до комунікативних каналів публічної політики. У цьому плані визначена Ю. Рождественським криптографічність тексту, яка, на його думку, полягає у тому, що "система не повинна давати абонентові ту інформацію, якою він не має права володіти" [9, с. 594], залишається за лаштунками робочого процесу, коли право влади на монопольну інформацію обмежується законом, який визначає види такої інформації.

Сприйняття парламентського дискурсу на популістських засадах переважає в умовах ще незміцнілих структур народовладдя.

Нездатність має відрізнити демагогічні гасла від реалістичних пропозицій, готовність до сприйняття харизматичності з одночасним цькуванням опонентів предмета обожнювання є ознакою невисокої політичної культури громадян, яка активно експлуатується депутатами, схильними до таких електоральних ін'єкцій. Проте небезпека популізму для самого політика, котрий віддає перевагу подібній стратегії, полягає в тому, що, висунувши низку популярних гасел, він швидко стає їх заручником, і будь-яка спроба корегування або зміни курсу сприймаються електоратом як зрада народних інтересів.

Саме тому відбувається так зване післявиборче корегування парламентського дискурсу в бік поміркованості. Якщо взяти до уваги спостереження О. Яроша про схильність різних політичних сил здійснювати виборчу кампанію під гаслами взаємних обвинувачень у популізмі, стає переконливішою вже зазначена теза про виснаження ресурсу якісного, а головне – результативного оновлення парламентського дискурсу [15, с. 24].

Оціночність, так само, як і емоційність, входять до арсеналу депутатських методів впливу і, зрештою, мають сприяти виконанню ним своїх повноважень. Водночас важливо розрізнити почуття, котрі режисуються заздалегідь, і почуття, що є продуктом конкретної ситуації, котра виникає в сесійній залі. При цьому важливо розуміти, що відносини між політиками і виборцями базуються на дихотомії: раціональність (правляча еліта) і емоційність (електорат).

Тому вміння депутата перейти у площину експресивності є ознакою його професіоналізму, оскільки, як свідчить парламентська практика багатьох країн, емоційному переконанню належить вагоме місце в політиці.

Важливо враховувати й те, що емоційність і раціональність взаємообумовлені в парламентському дискурсі. В залежності від предмета обговорення, мети політик-адресат активізує той або інший вид оцінювання: емоційний чи раціональний.

В цьому контексті вбачається доречною характеристика політичного дискурсу, що її подає К. Серажим, стосовно інформаційних особливостей дискурсу власне політичного, а саме:

- наявність спеціально обумовленої функціональної політичної лексики;
- значне оновлення політичного словника;
- метафоризація політичної мови;
- деспеціалізація термінів;
- тенденція до стандартизації дискурсу [10, с. 261].

У зв'язку з цим парламентський дискурс в системі політичної комунікації дедалі помітніше впливає як на основні інформаційно-організаційні чинники розвитку політичної системи, так і на зміст електоральної свідомості і, відповідно, позицій громадян в період виборчих кампаній.

При цьому стає зрозумілою потреба у вдосконаленні організаційного забезпечення парламентського дискурсу, передусім на законодавчому рівні – зміни до Регламенту Верховної Ради України виходять на порядок денний і

мають передбачати демократизацію процедур законодавчої роботи з урахуванням потреби підвищення відкритості й публічності діяльності парламенту, зміцнення комунікативних зв'язків з іншими гілками державної влади, зокрема виконавчої [1, с. 54].

Отже, парламентський дискурс за чіткими ознаками суб'єктності, типологічних особливостей, інформаційними класифікаторами становить усталену в плані дослідження історії парламентаризму категорію та динамічну складову законодавчого процесу в структурі політичної комунікації.

Список використаних джерел

1. Ганжа Н. В. Реалізація функцій регламенту Верховної Ради України: теоретичні проблеми // Вісник Запорізьк. держ. ун-ту. - № 2, 2005. – С. 54.
2. Дилигенский Г. Г. Социально-политическая психология. – М.: Новая школа. – 1996. – С. 156.
3. Довідник депутата / Упор. М. Ф. Верменчук, Л. П. Павлова. – К.: Парламентське вид-во, 2000. – С. 383 - 390.
4. Желтухина М. Р. Комическое в политическом дискурсе конца XX века. – М.: Из-во ВФ МУПК, 2000. – С. 28 - 29.
5. Желтухина М. Р. Тропологическая суггестивность мас-медиального дискурса: о проблеме речевого воздействия тропов в языке СМИ. – М.: Из-во ВФ МУПК, 2003. – С. 161.
6. Законотворчість: Конституційні засади законотворчої діяльності / Ред. кол.: О. В. Богачова, В. О. Зайчук (голова), О. Л. Копиленко, С. В. Шевчук. – К.: Ін-тут законодавства Верховної Ради України, 2005. – С. 5.
7. Кривонос А. Д. PR-текст в системе публичных коммуникаций. – СПб: "Петербургское востоковедение", 2002. – С. 15.
8. Нагорна Л. Політична мова і мовна політика. – К.: Світогляд, 2005. – С. 72.
9. Рождественский Ю. В. Языковая практика и теория языка. – М.: МГУ, 1974. – С. 594.

10. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність / За ред. В. Різуна. – К.: Нац. ун-тет. ім. Т. Шевченка, 2002. – С. 268 - 269. Серажим К. Зазначена праця. – С. 261.
11. Стриженко А. А. Язык и идеологическая война. – Иркутск: Из-во Иркутск. ун-та, 1988. – С. 147.
12. Тарасенко В. І., Іваненко О. О. Проблема соціальної ідентифікації українського суспільства (соціотехнологічна парадигма). – К.: Ін-тут соціології НАН України, 2004. – 576 с.
13. Фінклер Ю. Мас-медіа та влада: технологія взаємин. – Львів: Аз-Арт, 2003. – С. 63.
14. Хабермас Ю. Демократія. Разум. Нравственность: Московские лекции и интервью. – М.: Из. центр "ACADEMIA", 1995. – С. 75 - 76.
15. Ярош О. Політичний популізм: теорія та практика передвиборчого "флірту" // Вибори 2002: погляд молодих: зб. статей. Вип. 5. – К.: "Молодіжна альтернатива", 2002. – С. 24.